

HEJ LÄRARE!

Om man skriver på sociala medier,
är man journalist då?

TIDNINGSVECKAN 2020, V. 42 DEN 12–16 OKTOBER

ALLA ÅRSKURSER

LÄRARINFORMATION

Varför behövs kunskaper om medier och journalistik?

I ett demokratiskt samhälle står de fria medierna och journalistiken för ett av stödbenen. Det är genom de fria medierna vi får veta vad som hänt i form av de dagsaktuella nyheterna. Det är också mediernas uppgift att granska makthavarna i samhället. Som all form av journalistik måste information och granskning vara korrekt och leva upp till publicitetsreglerna. Genom den kommenterande journalistiken, i form av exempelvis ledartexter, har medierna också en möjlighet att belysa frågor ur olika perspektiv. På samma sätt ges utomstående, som experter, politiker och allmänheten, möjlighet att lyfta olika frågor genom debattartiklar och insändare.

Kunskap om medier och journalistik ger medborgarna möjlighet att söka, tolka och värdera information i frågor som berör dem, och ger också möjlighet att göra sin egen röst hörd. Medierna fyller därmed en viktig funktion för ett fungerande och deltagande demokratiskt samhälle.

Man brukar tala om fyra uppgifter som medierna har i ett demokratiskt samhälle:

- **Informera.** Medborgarna måste hållas informerade om vad som händer i samhället och världen, och det är mediernas uppgift att sprida kunskap om det. Informationsfunktionen hävdas ibland vara mediernas viktigaste uppgift, och är också det som ges mest utrymme i nyhetsmediernas kanaler.
- **Granska.** De politiska och ekonomiska makthavarna måste granskas av undersökande journalister. Orättvisor, lagbrott och misskött förtroende måste komma till allmänhetens kännedom.
- **Kommentera.** Journalistik ska alltid vara korrekt, men den behöver inte vara neutral. Samhällsfrågor kommenteras av opinionsjournalister som utgår från en viss åsikt eller ståndpunkt. Opinionsjournalistik får dock inte misstas nyhetsjournalistik, utan skrivs som exempelvis särskilda ledartexter.
- **Förmedla.** Medierna agerar också plattform för andras röster att höras. Med utrymme för insändare och i kommentarsfält kan medborgarna göra sin röst hörd. Experter, sakkunniga och politiker kan föra fram sin åsikt i debattartiklar, som liksom andra opinionstexter särskiljs från nyhetstexterna.

Grundlagsskyddade rättigheter

Av våra fyra grundlagar handlar två om vår rätt att uttrycka oss, [Tryckfrihetsförordningen](#) som rör tryckta medier och [Yttrandefrihetsgrundlagen](#) som rör tv, radio, video, webbplatser och databaser. De två lagarna är i övrigt mycket lika varandra. Syftet med tryckfriheten, som lagstodgades redan 1766, är enligt dess första paragraf att ”säkerställa ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande.” Det innebär bland annat att tidningarna inte får utsättas för censur, men också att man ska få kontakta en tidning med information om något man tycker är fel, utan att bli straffad för det. I lagen ingår också offentlighetsprincipen, som säger att alla handlingar hos myndigheter ska vara tillgängliga för medborgarna.

Tryckfrihetsförordningen handlar inte bara om vad tidningarna får göra, utan också vad de inte får göra. Det är en lag som både ger oss rättigheter att skriva vad vi vill, men också en skyldighet att exempelvis inte utsätta någon för förtal, kränkning eller hets mot folkgrupp.

Publicitetsreglerna

Friheterna som garanteras i tryckfrihetsförordningen bygger på att man tar ett stort, eget ansvar för sitt arbete. Våra medier arbetar därför enligt en viss medieetik. Publicitetsreglerna är ett sätt att arbeta som tidningarna lovar att följa. Om du som enskild person tycker att du blivit dåligt behandlad eller kränkt i en artikel på ett sätt som strider mot publicitetsreglerna, så kan du göra en anmälan om det till [Medieombudsmannen](#), MO.¹

Bland de viktigaste publicitetsreglerna hör:

- Ge korrekta nyheter. Källkritik och noggrann kontroll av uppgifter är viktigt, och även att skilja på fakta- och åsiktstexter. Läsaren måste kunna lita på medierna.
- Hör båda sidor. Om någon kritiserar i en text måste denne få svara på kritiken.
- Var försiktig med publicering av namn och bild. Har namn och bild någon betydelse och uppenbart allmänintresse för nyheten?
- Respektera den personliga integriteten. Inte minst brotts- och olycksoffer, och i synnerhet barn, ska skyddas från onödig publicering. Var uppmärksam på publicering som kan upplevas kränkande.

Publicitetsreglerna i sin helhet finns hos [Medieombudsmannen](#).

Tidningsveckan 2020: Medier och journalistik

Under Tidningsveckan, som arrangeras varje hösttermin av Mediekompass tillsammans med flertalet svenska tidningsutgivare, kan du som lärare arbeta med dagstidningar och medier i undervisningen. Syftet med Tidningsveckan är att öka förståelsen och kunskapen om mediernas uppgift och förutsättningar. Eleverna ges också möjlighet att utveckla sina förmågor att läsa, förstå och diskutera journalistiska texter. Till Tidningsveckan hör en uppsättning utbildningsmaterial som distribueras av Mediekompass via webbplatsen www.mediekompass.se.

- **Information till lärare.** Denna text är en översikt av mediernas uppdrag och villkor och bör ses som ett grundläggande stöd till klassrumsdiskussioner. Det finns mycket mer att läsa, bland annat i *Publicistguiden* som finns att ladda ner från [Mediekompass Skrivarskola](#). För fördjupad läsning om mediernas funktion i ett demokratiskt samhälle rekommenderas bland annat kapitlet *Den sköra demokratin* i Sveriges riksdags antologi *Demokratins framtid*, som finns för nedladdning på firademokratin.riksdagen.se.²

I kapitlet *Den sköra demokratin* förklarar Katarina Barrling och Sören Holmberg att ett av det tyngsta och vanligaste argumentet som motståndarna till den allmänna och lika rösträtten för över hundra år sedan använde, var att vanligt folk var för okunniga för att ges rätten att fatta viktiga beslut. Det är argument som, menar författarna, lever kvar. I samband med folkomröstningar – som de om kärnkraft, EU och euro eller Brexit – finns de som menar att folket kan för lite för att fatta beslut i så svåra frågor. Även bland nutida statsvetare finns de som anser att folket bör representeras av en elit. Det finns också forskning som visar att väljarna faktiskt är okunniga i många frågor. En fungerande demokrati, menar Barrling och Holmberg, förutsätter att medborgarna – som har förtroendet att välja ett lands framtid – har en viss kompetens och förmåga att fatta förnuftiga och överlagda beslut. Och, fortsätter de, fria medier spelar en viktig roll i detta, då de är en central informationskälla för medborgarna.

”Med en lätt överdrift kan man säga att mediernas betydelse för demokratin är som vattnets betydelse för sjöfarten. Utan medier ingen fungerande demokrati. Orsaken är att nyhetsmedier är många medborgares viktigaste källa till information, och därigenom bidrar medierna – i bästa fall – till att forma den medborgerliga kompetens som vi beskrivit i föregående avsnitt. Kunskap om politik och samhälle är dessutom grundmaterialet för fri åsiktsbildning, som i sin tur är en av demokratins förutsättningar. Den fria åsiktsbildningen lägger grunden för den folkvilja som är demokratins centrala uppgift att förverkliga (Dahl 1956). [...] En välfungerande demokrati förutsätter det som statsvetare brukar kalla upplyst förståelse bland medborgarna, och här spelar medierna en viktig roll.”³

¹ <https://medieombudsmannen.se/>

² Den sköra demokratin, i *Demokratins framtid*, red: Katarina Barrling och Sören Holmberg. Sveriges riksdag, Stockholm 2018.

³ Den sköra demokratin, s. 47 i *Demokratins framtid*, red: Katarina Barrling och Sören Holmberg. Sveriges riksdag, Stockholm 2018.

- **Lektionsövningar** anpassade för olika årskurser. Via Mediekompass webbplats kan man hämta lektionsövningar som handlar om medier och journalistik. Övningarna bygger på att man använder dagstidningar i undervisningen, i tryckt eller digital form. Det finns övningar indelade i:
 - För årskurs 1–3
 - För årskurs 4–6
 - För årskurs 7–9
 - För gymnasieskolans gemensamma kurser
- **Hänvisningar till styrdokumentet.** Lektionsövningarna är framtagna med skolans kurs- och ämnesplaner i åtanke och följer de delar av det centrala innehållet som är relevant. I ett särskilt dokument finns hänvisningar till det innehåll som övningarna överensstämmer med. Naturligtvis är det läraren som i slutänden avgör hur undervisningen bedrivs, och vilket innehåll den har.
- **Tillgång till dagstidningar.** Flertalet av våra mediehus samarbetar med Mediekompass och skolorna under Tidningsveckan. Det innebär att du som lärare i flertalet regioner har möjlighet att beställa klassuppsättningar av er lokaltidning under Tidningsveckan. På webbplatsen för Mediekompass finns funktionen [Hitta din tidning](#), där du lätt kan komma i kontakt med din lokaltidning.

Det är vår förhoppning att ni kommer ha mycket nöje under Tidningsveckan, att eleverna får en utvecklad förståelse för mediernas villkor och uppdrag, och en ökad läslust för nyhetsjournalistik. Demokratin var inte självklar för hundra år sedan, och vi kan inte heller i dag ta demokratin för given. Demokratins främsta försvarare är en upplyst, kunnig och engagerad befolkning. För att uppnå det fyller medierna en oersättlig och mycket viktig roll.